

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Georgelyffy Péter*

Cím: *Beszélgetés a gyűjtőfogház nyugalmazott tanítójával*

Forrás: *Új Magyarország*

Bp. (Hely) *1942. II. 22* (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy *343.811*

Hely

Idő *"1942"*

Személy

Helyszám

Közn. nyomt. XX. cs. 23. sz.

Beszélgetés a gyűjtőfogház nyugalmazott tanítójával emlékeiről és a rabéletről

Milyen egyformák ezek az öreg lakások. Ablakaikon bojtos, nehéz függöny, belül altwien kredenc, sublót, fölötte aranyrámás tükrök. És a másik oldal: ruhásszekrény, időfakította kemény diófából; ott a meghitt sarka is a szobának: biedermeier fotel, törékeny kis állvány, fülhallgató rádiókészülékkel. Középen az erős ebédasztal, fonothatú párnás ebédlőszékekkel. Itt él még a falóra és az olajlámpa — idő szerelte fel villanyégőkkel.

Ez minden, a házigazda Csernok Dezső tanító úr már szintúgy kiszolgált az életet. Negyven évig fogta üstökön a munkát, a gyűjtőfogházban a rabok közt, akik vétkeztek Isten és a törvény ellen. Most már nem maradt más hátra, nyugdíj, csend és erős emlékek. Ezekről beszél most a tanító úr.

— Bizony nehéz ezeket az emlékeket erőszakosan visszaidézni, fiatal ember. Ha egyedül vagyok, rámkopognak maguktól is. Allhatatosan, szakadatlanul. Évtizedek alatt sokat felejt az ember, elmosódnak az arcok, elhalkulnak a hangok, de van pillanat, amikor minden ismét olyan közeli és élénké válik, mintha tegnap, az imént történt volna velem. Negyven év alatt sokezer embert ismertem meg ott a fogházban. Gyilkosokat, súlyos büntetéseket, akiket idehozta a gyűjtőfogházba, amíg a három fórumon, a törvényszéken, a táblán és a Kúrián átjutott ügyük, de itt töltötték ki büntetésüket a kis büntetettek is — apró tolvajok, apró csalók — a hitványak, akiknek egyaránt nehéz volt megszegni, vagy megtartani a törvényt, — riasztotta őket a törvény és a bűn.

Hát őket tanítottam én. A foglyok számára ugyanis harmincéves korig kötelező volt az iskolabajlás. Természetesen, ha középiskolát, egyetemet végezett ember került a fogházba, fölmentették a tan-kötelezettség alól. A többiek azonban minden reggel, később délután is eljöttek, hogy néhány óra alatt tanulják, vagy továbbfejlesszék a betűvetést. A „tanulókat“ két csoportba osztottam, az analfabétákra, akik az írás, olvasás alapelemeit tanulták, és a haladókra, akikkel a polgári iskola anyagát vettem át.

— Biztosan megkérdezné majd, hogy szerettek-e tanulni? Negyven év alatt mindig azt láttam, hogy a rabok számára felüldülés ez a kis szellemi torna. Nagy kedvvel jöttek reggelenként el az iskolába és törekvésük igen sokszor szép eredményt hozott. Valahogy a teljes télenység a legnagyobb büntetés a rabnak. A börtön falai megfosztják a munkát, az alkotás és a társaság minden lehetőségétől, eltiltják azt, ami a legtermészetesebb emberi ösztön.

— Azt hiszem, hallott már a magán-elzárási rendszerről. A múlt század elején kísérleteztek vele Pittsburgban és Philadelfiában. A rabokat éveken át éjjel-nappal magáncellákba zárták, sétálni is csak elkülönített udvarokra vitték őket. Ugyanígy megfosztották őket a munkaadta lehetőségektől is, sőt csak elkülönített fül-

kében hallgathatták az Istentiszteletet és a tanítást. Ez a tétlen egyedüllét megőrölte őket, megtört bábok lettek, satnyán összetörve nem tudtak többé bele-nőni a társadalomba s nem vehette hasznukat semmiféle közösség. Ezért fogott munkához nálunk még a lusta ember is, ösztönösen, menekülésszerűen. Ezért szerette az iskolát, ahol szintén kifejtethet valami munkát és ahol emberi társaságban volt. Örültek ők annak is, hogy szabó-, vagy asztalosmunkára osztották be őket, csak hogy meneküljenek a négy fal borzasztó magányától.

— Mindannyian szerettek tanulni. Alig akad kivétel negyven év alatt. Talán a cigányok. Ők a börtönben sem tagadták meg igazi természetüket. Tíz évvel ezelőtt az egyik cigányfoglyot mindenáron rá akartam venni a betűvetésre.

— Kapsz félkiló szalonnát, ha megtanulsz írni-olvasni — biztattam a cigánylegényt, de a tudás ezután sem akart meghaladni. Hónapokig nyaggattam, tanítottam, de nem használt se a szép szó, se a fenyegetés. Végül is elvesztettem a türelmem.

— Ebadta fattya! Hát nem tudod megtanulni az ábc-t — förmedtem a legényre.

— Nem biz, instálom alássan. Buta maradok már én ezen a világon. Nem mennek a fejembe ezek a betűk, mégha szalonnával kenegetem se.

Csak a cigány nem tanult még a börtönben sem

Amikor a kommunista foglyok vigyáztak a tuszokra

A forradalomról esik most szó.

— Nem kergették el a vörösök tanító urát?

— *Elkergetni nem kergették el, csak a munkám tették lehetetlenné. Betöltötték a tanítást, az istentiszteletet.* Egészen világosan emlékszem azokra a napokra. Az összeomlás előtt népfelkelők teljesítettek a fogházban fegyveres szolgálatot. Akkor már régen volt valami a levegőben. Egy délelőtt azután érkezett a forradalom a fogházba is. Az örök eldobálták fegyvereiket és ki-ki ment amerre látott. Az egyik cella ajtaja azonban véletlenül nyitva maradt. A rabok is rögtön észrevették, hogy valami nincs rendjén. Kisompolyogtak a nyitott ajtón, azután már nem kellett nagy tudomány ahhoz, hogy a többi cellát sorra kinyitogassák. A többszáz főnyi tömeg, mint valami megvadult csorda rohant ki a folyosókra, aztán le az udvarra. Mi néhányan az irodaablakból néztük a fejleményeket, természetesen kevesen voltunk ahhoz, hogy fegyverünk se lévén, hogy szembeálljunk velük. A tömeg rövid habozás után a kapu felé rohant, megvadulva rávetette magát a nehéz vasajtóra és egykettőre kifeszítette, aztán neki a Maglódi-útnak. A telefonvonalat elvágták, a rendőrségtől nem kérhettünk segítséget, végül is egyik tisztviselőtársam vállalkozott arra, hogy megpróbál eljutni a főkapitányságra. Így sikerült értesíteni a rendőrséget, ahonnét estefelé polgárőrséget küldtek ki a rabok üldözésére, de akkorra a környékbeli üzleteket már mind kifosztotta a zabolátlan tömeg. A polgárőröknek hosszú órákba került, amíg Rákos, Kőbánya területét körülveve, ismét összeterelték az elszökött rabok nagy részét.

— Hát így kezdődött, aztán még szomorúbb napok következtek. *Egy délelőtt a fogházirodában már ott találtam az asztaloknál a kiszabadult kommunista rabokat. Ők vették át a vezetést.* Azokban a napokban csendes volt a fogház. *Estefelé szinte észrevétlenül rabszállítványok érkeztek.* Látja, itt a rabok névsora. Csupa ismert név, Nagymagyarország háborúelőtti vezetői. Talán ez az egyetlen teljes névsor, ami megmaradt róluk. „Habsburg József“ (így hívták akkor), Mikes, Károlyi, Somssich, Láng Boldizsár, Balogh

Jenő, de ezek itt mind kivétel nélküli ismert nevek. Eleinte bemehettem hozzájuk, ha lehetett, szerettem volna könnyíteni a sorsukon. *A vezetők később gyanút fogtak és tiltották a látogatásokat.*

— Ennyi maradt meg a negyven évből, meg ez a néhány füzet, amibe egy kedves tanulómról rajzolta meg a rabéletem. Cigarettaszerzés, orvosi vizit, fegyházhumor. Olvassa csak ezt az oldalt, azt mondja az őr a rabnak:

— Hogy hívják?

— Bencúr, jelentem alásson.

— Hoogy?

— Bencur.

— No, akkor ezután csak Benc lesz a neve, mert itt a fogházban csak én vagyok az úr, meg a tekintetes igazgató úr.

Hát ehhez hasonlóan csikorog körülbelül a fegyházhumor.

Ebben a rajzgyűjteményben és az asztalon fekvő bőrkötéses, aranycirádás békebeli fényképalbumban mintha a múltat őrizné Csernok Rezső tanító úr. Üzennek még valamit az ellilant napok, nem foszlik el végérvényesen a hang, az íz és az illat. Lehet remélni, megegyezést keresni fényképekkel, gyerekhajjal, fakult szalagokkal. Ez az öregek kiváltsága, mindannyiunké, ha már megszokasodtak az éveink. **Gergelyffy Sándor**